

УДК 330.341.1

Костецький Я.І., к.е.н., доцент[©]

Тернопільський національний економічний університет

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Розглянуто роль і значення інвестицій в активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні. Досліджено джерела надходжень інвестицій у розвиток аграрних підприємств, проведено аналіз ефективності роботи окремих сільськогосподарських підприємств з врахуванням впливу інноваційних і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: інноваційний проект, регіон, інвестиції, ефективність, активна частина, амортизація, машинно-тракторний парк.

Постановка проблеми. В ринковій економіці інноваційна діяльність аграрних підприємств є одним із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції та отримувати перевагу над конкурентами у тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів даного підприємства. Вона зумовлює якісні зміни технології виробництва, суттєві зрушення в його структурі, переоцінку системи мотивацій. Найбільшим попитом на ринку інноваційної продукції користуються нові високопродуктивні сорти і гібриди сільськогосподарських культур, породи племінних тварин та птиці, машини і механізми, знаряддя і обладнання, сучасні способи організації виробництва тощо [1,2,3].

Аналіз останніх досліджень. Інновації – це оновлення основного капіталу (виробничих засобів) або продукції, яка виробляється, на основі досягнень науки, техніки, нових технологій. Вони забезпечують закономірний і об'єктивний процес вдосконалення суспільного виробництва. Процес перетворення нововведення в інновацію потребує витрат різних ресурсів, основними з яких є інвестиції та час. Саме дефіцит фінансування інвестицій призвів до кризи в інвестиційно-інноваційному процесі АПК. Основним джерелом фінансування інвестицій у сільському господарстві є амортизація, питома вага якої у динаміці досягає 75 %, хоча його загальна сума скорочується і не забезпечує простого відтворення капіталу. Фінансові результати більшості підприємств АПК не дозволяють їм спрямувати достатні кошти на фінансові інвестиції. Тому для стабілізації економіки сільського господарства, передусім, важливо створити такі механізми економічних взаємовідносин, які б забезпечували підприємствам цих галузей рівну норму прибутку на вкладений капітал. Однак нині такі механізми ще не відпрацьовані. Зберігається нееквівалентність економічних відносин, що спричиняє фінансову нестабільність підприємств і зменшення темпів інвестиційного процесу в окремих галузях АПК. Проблема інвестиційного забезпечення підприємств більшості галузей АПК

[©] Костецький Я.І., 2012

принципово не вирішена [4,5,6].

Дослідження проблем інноваційної активності підприємств, обґрунтування їх технологічного розвитку на прикладі окремих регіонів та галузей знайшли своє відображення в роботах вітчизняних вчених таких як: Воскобойнік Ю.П., Гайдуцький П.І., Герасимов А., Зубець М.В., Кваша С.М., Кириленко І.Г., Месель-Веселяк В.Я., Мних Є.В. Саблук П.Т., Супіханов Б.К., Школа І.М., Шпикуляк О.Г. та інші.

Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються такі важливі аспекти цієї проблеми як регіональна політика активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств за видами діяльності, стратегічні інструменти вибору та обґрунтування регіонально інноваційної політики, методологія оцінки ризиків реалізації обраної стратегії інноваційного розвитку галузі. Ці та інші обставини й визначають її актуальність та практичну цінність на даному етапі розвитку АПК як країни в цілому, так і її окремих регіонів [7,8].

Мета статті. Метою дослідження є вивчення та аналіз сучасних проблем, інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, виявлення особливостей стану інноваційного розвитку, визначення ролі та місця інвестицій в системі аграрних перетворень в області.

Виклад основного матеріалу. Вихід сільського господарства із затяжної кризи на траєкторію стабільного економічного зростання в значній мірі залежить від реалізації комплексу заходів. Серед них провідне місце займають саме заходи інноваційного характеру, що передбачають максимальне використання і прискорене освоєння наукомістких технологій. Інноваційна модель розвитку охоплює створення соціально-економічних, організаційних і нормативно-правових умов, що забезпечують ефективне відтворення, розвиток та використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних енерго- й ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізацію нових видів конкурентоспроможної продукції [9,10].

Незадовільний процес інноваційного забезпечення сільського господарства області можна пояснити високою вартістю технологічної і технічної документації на етапі підготовки до освоєння виробництвом науково-технічних досягнень; відсутністю стимулюючих економічних важелів підвищення зацікавленості товаровиробників в освоєнні інновацій в умовах підвищення ризику, законодавчих актів, що регламентують відповідальність суб'єктів, які володіють інвестиціями, перед виробниками сільськогосподарської продукції за нанесені збитки при освоєнні інновацій, а також єдиного органу, який би забезпечував збір і надання інформації про наявність інноваційних проєктів та ефективної системи доведення цих проєктів до споживачів [11,12,13].

Такий стан інноваційних процесів можна пояснити ще й тим, що в АПК області знаходиться 28,3 % збиткових підприємств, сума збитків за 2010 р. становила 80,2 млн. грн., що менше в порівнянні з минулим роком на 2,7 %.

Вирішальне значення в підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва має забезпеченість господарств сучасною технікою. На кінець 2010р. у сільськогосподарських підприємствах нараховувалося 3289 тракторів,

1437 сівалок, 840 зернозбиральних комбайнів, 168 бурякозбиральних машин, 137 кормозбиральних комбайнів. У порівнянні з 2009 р. в агропромислових підприємствах зменшилась кількість усіх видів сільськогосподарської техніки, крім кукурудзозбиральних комбайнів. Зменшення кількості технічних засобів призвело до збільшення навантаження на одиницю техніки. Так, якщо у 2009 р. на один трактор у сільськогосподарських підприємствах припадало 105 га ріллі, то у 2010 р. - 138 га; на один зернозбиральний комбайн – 403 га порівняно з 298 га у 2009 р. посіви зернових та зернобобових культур. Сумарні енергетичні потужності сільськогосподарської техніки та робочої худоби (в перерахунку на механічну силу) в аграрних підприємствах за 2010 р. скоротилися на 13,3 % і на кінець року склали 818 тис. кВт. На 100 га посівної площі у 2010 р. припадало по 161 кВт енергетичних потужностей, що на 15,3 % менше, ніж у 2009 р.

Стан сервісу машино-тракторного парку в усіх районах області практичного однаковий, тому обласні показники можна вважати характерним прикладом негативної динаміки у забезпеченні технікою галузі. З 2002 р. почався процес старіння основних засобів за видами: якщо до цього часу швидше вибувала основна частина основного капіталу, то в наступні роки темпи вибуття машин і обладнання зменшились. Надходження у 2010 р. склали 1,3 – 7,6 % від її наявності, а списання – 8,9 – 27,4 %. Таким чином її вибуття в 3,6 – 6,8 рази випереджає надходження. До того ж фактична експлуатація машин і обладнання в 2-3 рази перевищує понаднормативні терміни, що збільшує поточні витрати на її утримання.

Придбання нової техніки вимагає значних інвестицій, а власними коштами не володіють навіть успішні сільгосппідприємства. Амортизація нараховується лише умовно, реально ці кошти також беруть участь в обороті та вилучати їх практично неможливо. Певний інтерес представляють інвестиційні кошти. Ріст кількості холдингів в аграрному секторі і їх активізація у зміцненні матеріальної бази своїх постачальників обіцяють добрі перспективи оновлення основних виробничих засобів, що входять у холдинг.

Через низьку платоспроможність сільгоспвиробників в області не набув належного поширення лізинг, переваги якого є в тому, що він не потребує значного вилучення коштів з обороту та представлення застави.

Таблиця 1

Структура основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств Тернопільської області*

(у відсотках)

Показники	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Будинки, споруди і передавальні пристрої	72,6	28,9	33,8	43,7
Машини та обладнання	15,9	56,5	46,0	40,8
Транспортні засоби	5,5	9,5	8,5	7,2
Робоча і продуктивна худоба	2,0	0,3	0,7	0,5
Інші види основних засобів	4,0	4,8	11,0	7,8

*Джерело: [14].

В області істотно змінилась структура основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення: зменшилась частка пасивної частини, збільшилась вага активної частини (табл. 1).

Більш детальний аналіз даної динаміки свідчить про те, що надходження машин та обладнання, транспортних засобів у сумарному виразі збільшується, хоча в абсолютних показниках їх кількість зменшується через випереджаючі темпи зростання цін. Таким чином, у вартісному вираженні майно сільськогосподарських підприємств у вигляді активної його частини зростає. Пасивна частина (будинки, споруди та передавальні пристрої) в основному представлені будівлями багаторічної давності, частина з яких зруйнована.

За останні роки не покращуються показники сільськогосподарських підприємств з енергетичних потужностей, які характеризують тенденцію розвитку матеріально-технічної бази галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Енергетичні потужності сільського господарства області*

(на кінець року)

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010р. у % до 2008 р.
Трактори всього, штук	4491	4202	3289	73,2
у розрахунку на 1000 га ріллі	12	10	7	58,3
Потужність двигунів тракторів, тис. кВт	343	317	308	89,8
Середня потужність двигуна трактора, кВт	76,4	75,4	93,6	122,5
Наявність енергетичних потужностей всього, тис. кВт	1006	944	818	81,8
на 100 га посівної площі, кВт	200	190	161	80,5

*Джерело: [14].

Негативним показником господарської діяльності є зниження енергетичних потужностей на 100 га посівної площі з 200 у 2008 р. до 161 кВт у 2010 р., в основному це викликало зменшення кількості тракторів з 12 до 7 штук на 1000 га ріллі [14].

Проте, незважаючи на складні фінансові труднощі сільськогосподарських підприємств, галузь стабілізується, зростає усвідомлення необхідності переходу аграрного сектора на інноваційну модель розвитку, а також залучення іноземних інвестицій на взаємовигідних засадах [15].

Прикладом реалізації інноваційних процесів технологічного характеру може бути ТОВ "Бучачагрохлібпром", в якому запроваджену сучасну технологію виробництва молока – проведено реконструкцію тваринницьких приміщень і введено і дію молочний комплекс з доїльним залом та безприв'язним утриманням корів проектною потужністю 2400 голів. Загальна кількість корів у ТОВ буде доведена до 7000 голів.

В області проводиться робота з впровадження енергозберігаючих

технологій, включаючи розвиток альтернативної енергетики. Так, у 2011 р. реалізовано інвестиційний проект з виробництва біологічних видів палива. На базі Хоростківського спиртового заводу ДП “Укрспирт” освоєно серійний випуск біоетанолу.

За дев’ять місяців 2011 року регіону інвестовано в основний капітал 377,5 млн. грн., в тому числі в сільськогосподарське виробництво – 303,6 млн. грн. (з низ в рослинництво – 286,2 млн. грн. і в тваринництво – 17,4 млн. грн.) та виробництво харчових продуктів – 73,9 млн. грн.

Висновки. З метою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності необхідно:

- економічно обґрунтувати і визначити пріоритети у розвитку агропромислового комплексу країни;
- запровадити систему пільгового рефінансування комерційних банків у випадку надання ними пільгових кредитів для реалізації інноваційних проектів і впровадження високотехнологічного устаткування, інформаційних баз даних щодо інвестиційних проектів;
- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів у сільському господарстві;
- розширення форм кредитування інноваційних проектів шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій;
- послабити податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників та ввести податкові стимули для інноваційно-інвестиційної діяльності.

Література

1. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України / редкол.: М.В.Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с.
2. Герасимов А. Проблемы повышения эффективности инновационной деятельности. / Герасимов А. // Инновации, 2001, № 9. – С. 34-37
3. Гайдучький П. І. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдучький, П. Т. Саблук, Ю. О. Луценко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
4. Яковлева Н.Г. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств та ефективності його використання / Н.Г. Яковлева // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 45–52.
5. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. /Бланк И.А. – Киев: МП «ИНТЕМ» ЛТД, 1995. – 448 с.
6. Школа І.М. Інноваційний менеджмент. / І.М. Школа, І.В. Бутирська. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. – 312 с.
7. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С. М. Кваша, Н. Е. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 101–102.

8. Кириленко І. Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 68–72.
9. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2000. - №4. – С. 3-19
10. Супіханов Б. К. Про підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б. К. Супіханов // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 3–8.
11. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Воскобойнік Ю. П., Шпикупяк О. Г., Камінський І. В. та ін.]; за ред. Ю. П. Воскобійника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.
12. Саблук П. Т. Економічні відносини та дохідність агропромислового виробництва / П. Т. Саблук // Економіка АПК. - 2008. - № 11. - С. 147-153.
13. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Підручник./ Мних Є. В. —К.: КНТЕУ, 2008. — 513 с.
14. Сільське господарство Тернопільської області за 2010 рік. Статистичний збірник. /За ред. Т.М. Гришук. – Тернопіль: Тернопільське ГУС, 2011. – 215с.
15. Закон України. Про інноваційну діяльність. Від 4 липня 2002 р. № 40-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2002. - № 36. – 266 с.

Summary

Kostetsky Y.

Ternopil National Economic University

EFFICIENCY INNOVATIVE INVESTMENT PROCESSES of AGRARIAN PRODUCTION

A role and value of investments are considered in activation of innovative activity of agricultural enterprises at regional level. The sources of receivables of investments are investigational in development of agrarian enterprises, the analysis of efficiency of work of separate agricultural enterprises is conducted taking into account influence of innovative and globalization them processes.

Рецензент – д.е.н., професор Шулський М.Г.